

Commissioned by

ON
THE
MOVE

Time to Act. Dwa lata później

**Oparte na danych spostrzeżenia
na temat sztuk performatywnych
i niespełnosprawności w Europie**

STRESZCZENIE SPRAWOZDAWCZE

**Raport badawczy przygotowany przez On the Move na zlecenie British Council,
podsumowujący projekt Europe Beyond Access (maj 2023)**

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

Raport *"Time to Act. Dwa lata później. Oparte na danych spostrzeżenia na temat sztuk performatywnych i niepełnosprawności w Europie"* został zlecony przez British Council w ramach Europe Beyond Access – największego na świecie transnarodowego projektu dotyczącego sztuki i niepełnosprawności. Współfinansowany z programu Unii Europejskiej, Kreatywna Europa, Europe Beyond Access wspiera artystów z niepełnosprawnością w rozbijaniu szklanych sufitów w sektorach współczesnego teatru i tańca.

Kluczowymi partnerami projektu są: British Council (Wielka Brytania), Holland Dance Festival (Holandia), Kampnagel (Niemcy), Onassis Stegi (Grecja), Oriente Occidente (Włochy), Per.Art (Serbia) i Skånes Dansteater (Szwecja).

Pierwszy raport z projektu *"Time to Act"* został zlecony On the Move przez British Council i opublikowany w listopadzie 2021 (raport dostępny jest w języku angielskim i francuskim, a jego streszczenia sprawozdawcze – po francusku, włosku, polsku, hiszpańsku, niemiecku, serbsku, grecku, rumuńsku i angielsku).

Wsparcie finansowe Komisji Europejskiej dla stworzenia niniejszej publikacji nie jest wyrazem poparcia dla jej zawartości, która odzwierciedla jedynie stanowiska jej autorów. Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za użycie zawartych materiałów ani za skutki użycia zawartych w niej informacji.

STRESZCZENIE

SPRAWOZDAWCZE

Niniejszy raport *"Time to Act. Dwa lata później. Oparte na danych spostrzeżenia na temat sztuk performatywnych i niepełnosprawności w Europie"* identyfikuje najistotniejsze bariery w dostępności, partycypacji, mobilności międzynarodowej i rozwoju zawodowym artystów z niepełnosprawnością działających w sztukach performatywnych w Europie oraz postęp poczyniony w tym zakresie w niektórych krajach w ostatnich latach. Przeprowadzony w ramach Europe Beyond Access¹, szeroko zakrojonego projektu współpracy międzynarodowej, finansowanego z programu Unii Europejskiej, Kreatywna Europa, raport ten opiera się na wynikach swojego poprzednika, raportu *Time to Act*, zrealizowanego w latach 2020-21². Jak w poprzednim przypadku, nowy raport został przygotowany przez On the Move (OTM)³, międzynarodową sieć informacji o mobilności kulturowej, na zlecenie British Council.

W związku ze zbliżającym się zakończeniem projektu Europe Beyond Access, jednym z celów raportu *"Time to Act. Dwa lata później"* jest podsumowanie wkładu, jaki projekt wniósł w niektórych krajach, gdzie został wprowadzony, a także analiza zmian, jakie dokonały się od czasu publikacji poprzedniego raportu. Badania pokazują, że można cieszyć się z pewnych sukcesów i osiągnięć, jakie nastąpiły w tym czasie, ale także dowodzą, że nadal istnieją wyzwania na drodze partycypacji zawodowej artystów z niepełnosprawnością działających na europejskiej scenie sztuk performatywnych. Rozwiązania zidentyfikowanych wyzwań powinny zostać podjęte w przyszłych projektach.

CO POKAZUJĄ STATYSTYKI?

Ankieta przeprowadzona w kontekście niniejszego raportu badawczego dostarcza istotnych danych na temat dostępności i partycypacji zawodowej artystów z niepełnosprawnością:

- Warto zauważyć, że 62% biorących udział w ankiecie stwierdza, że planują umieszczenie dzieł artystów z niepełnosprawnością w swoich programach na sezon 2023-2024, a dodatkowe 33% rozważa takie posunięcie.

¹ Więcej informacji: www.europebeyondaccess.com

² Więcej informacji: <https://www.disabilityartsinternational.org/resources/time-to-act-final-results/>

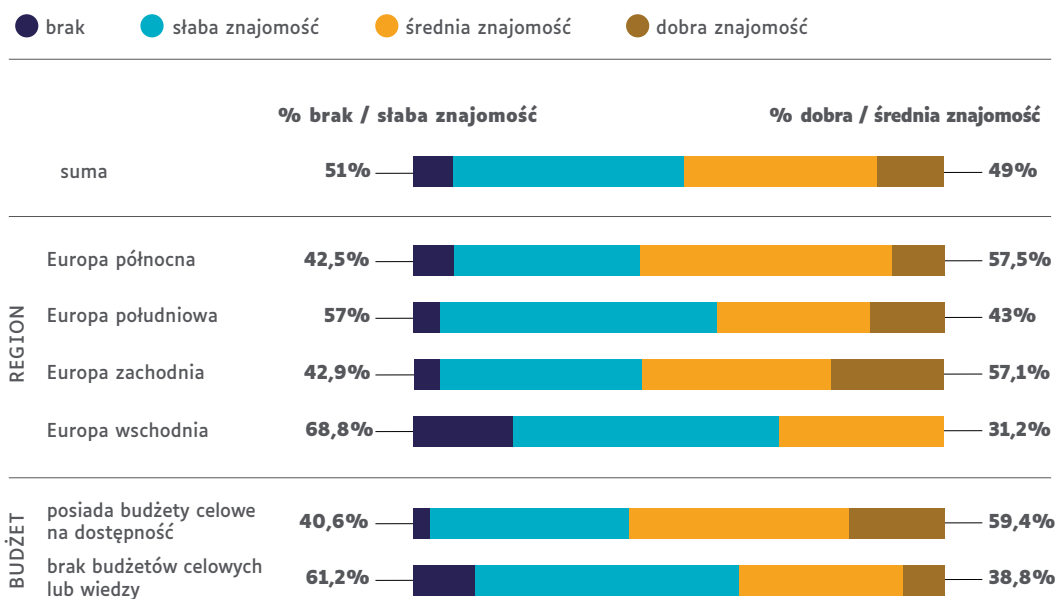
³ Więcej informacji: www.on-the-move.org

- Stanowiłoby to bardzo znaczącą zmianę, skoro ankieta pokazała, że 48% respondentów obecnie wystawia prace artystów z niepełnosprawnościami tylko w rzadkich przypadkach (nie częściej niż raz na rok), a 23% nie robi tego nigdy.

Znajomość prac europejskich artystów z niepełnosprawnością

Procentowo: całkowity odsetek, podział na regiony i podział na podstawie dostępności budżetów celowych

Jak oceniasz swoją znajomość utworów europejskich artystów z niepełnosprawnością?

Źródło: Opracowanie On the Move na podstawie wyników ankiety.

- Niestety poziom wiedzy o dziełach artystów z niepełnosprawnością pozostaje niski: 51% ankietowanych pracowników sektora przyznaje się, że posiada słabą znajomość albo całkowity brak znajomości tej twórczości. Liczba ta jest bardzo bliska liczbie poprzednio stwierdzonej (52%). Oznacza to, że chociaż osoby programujące wyrażają wzrastające zainteresowanie zamawianiem prac artystów z niepełnosprawnościami, ich wiedza o twórczości dostępnej na tym polu wymaga poszerzenia.
- Liczba dzieł artystów z niepełnosprawnością obejrzanych przez pracowników sektora pozostaje na podobnym poziomie: chociaż nastąpił wzrost w odsetku pracowników, którzy widzieli siedem lub więcej produkcji oraz niewielki spadek wśród tych, którzy nie widzieli ani jednej, szersze trendy wykazują bardzo niewielką poprawę. Jedna na siedem osób pracujących w sztukach performatywnych nie widziała ani jednego utworu artysty/teki z niepełnosprawnością w ciągu ostatnich dwóch lat.
- Dane uzyskane w odpowiedzi na szereg pytań wykazują bardzo wyraźne różnice pomiędzy podregionami Europy. Ogólnie miejsca i festiwale w

Europie północnej i zachodniej są bardziej skłonne prezentacji lub wsparciu twórczości artystów z niepełnosprawnością niż ich odpowiedniki w Europie południowej i wschodniej. Procent organizacji, które nie prezentują i nie wspierają twórczości artystów z niepełnosprawnością waha się od 5% w Europie zachodniej do 29% w Europie południowej.

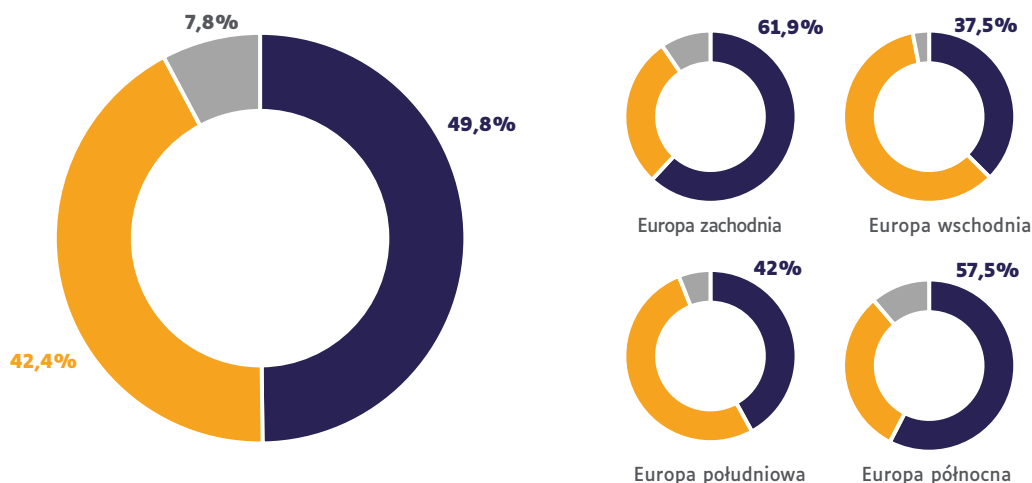
- Znaczenie organizacji i sieci narodowych jako miejsc wyszukujących nowych dzieł artystów z niepełnosprawnościami zdaje się rosnąć, podczas gdy wydarzenia i sieci europejskie i międzynarodowe, które odgrywały większą rolę w czasie przygotowania poprzedniego raportu, są obecnie rzadziej wymieniane. Może to wskazywać na zwiększoną dostępność wiedzy na poziomie narodowym, do czego inicjatywy takie jak Europe Beyond Access, wspierając kluczowe organizacje i sieci narodowe i lokalne, się przyczyniły. To właśnie kilka organizacji związanych z Europe Beyond Access zostało wymienionych przez ankietowanych jako główne źródła informacji.
- Raz jeszcze uwydatniły się różnice, jeśli porównujemy ze sobą regiony: bezpośrednie kontakty między dyrektorami i zespołami, organizatorami tournée i agentami są dużo częstsze w Europie zachodniej niż we wschodniej.
- Zaufanie w dostępność programów artystycznych pozostaje na skromnym poziomie: tylko 45% ankietowanych jest bardzo przekonanych albo przekonanych, że ich programy są dostępne.
- Wzrasta natomiast pozytywne postrzeżenie postępów dokonanych w zakresie dostępności dla artystów z niepełnosprawnością: 75% badanych dostrzega znaczną albo widoczną poprawę dostępności w ich organizacjach na przestrzeni ostatnich pięciu lat, przy wyraźnym wzroście w stosunku do wyników z 2020/21.
- Mimo że podobne trendy dostrzegalne są we wszystkich regionach, występują widoczne różnice w zależności od tego, czy organizacje posiadają budżet na cele dostępności. Wśród organizacji dysponujących budżetem celowym 86% obserwowało poprawę pod względem dostępności, a pogorszenie nie nastąpiło w żadnej (0%). Natomiast organizacje nie posiadające budżetów celowych znacznie rzadziej odnotowywały poprawę (tylko 62%), zaś 4.6% zgłosiło spadek dostępności. Potwierdza to znaczenie przydziału środków na rzecz dostępności.

Budżety celowe na rzecz polityk czy działań inkluzywnych

Procentowo, całościowy odsetek i podział na regiony

Czy istnieje budżet celowy przeznaczony na przyjęcie i wprowadzenie polityk lub działań inkluzywnych w państwa organizacji?

● tak ● nie ● nie wiem

Źródło: Opracowanie On the Move na podstawie wyników ankiety.

POCZYNIONE POSTĘPY ORAZ ODDZIAŁYWANIE PROJEKTU EUROPE BEYOND ACCESS

W raporcie bada się również obszary postępu jakościowego, jaki da się zauważyć na terenie Europy, pod względem dostępności i partycypacji zawodowej artystów z niepełnosprawnością, ze szczególnym uwzględnieniem dowodów, jaki można wyodrębnić z doświadczeń projektu Europe Beyond Access. W tym aspekcie dowody z krajów, gdzie została przeprowadzona pogłębiona analiza (Włochy, Polska i Szwecja), zdają się sugerować, co następuje:

- Europe Beyond Access i podobne inicjatywy na tym polu przyczyniają się do stopniowej zmiany podejścia do niepełnosprawności w sztuce z ujmowania tejże jako formy pomocy społecznej w stronę rozpoznawania sprawczości artystów z niepełnosprawnością. Przejawia się to m.in. w zatrudnianiu artystów z niepełnosprawnością (na przykład członków włoskiego zrzeszenia *Al.Di.Qua Artists*, powołanego w kontekście projektu Europe Beyond Access) jako konsultantów do spraw poprawy dostępności miejsc i festiwali.
- Nastąpił także wzrost widzialności i rozpoznania wartości artystycznej artystów z niepełnosprawnością w głównym nurcie sztuk performatywnych, mimo że ogranicza się on do stosunkowo małej grupy. Aktywizm artystów i pracowników kultury działających na tym polu, zaangażowanie kilku prekursorskich organizacji oraz znaczenie niektórych sieci europejskich i projektów finansowanych przez Unię Europejską, w tym Europe Beyond

Access, były nieodzowne pod tym względem. Widzialność została wzmożona także przez zakrojone na szeroką skalę kampanie informacyjne takie jak *Jestem artystą_tką*, zorganizowaną przez British Council w Polsce, w ramach projektu Europe Beyond Access. Jej bilbordy miały 5,4 miliony odbiorców, a kampania internetowa dotarła do 1,4 miliona mieszkańców Polski i całej Europy.

- Wsparcie rozwoju zawodowego artystów z niepełnosprawnością i ich zatrudnienia w specjalistycznych organizacjach artystycznych głównego nurtu, projekty w rodzaju Europe Beyond Access i zaangażowanie organizacji biorących w nich udział przyczyniają się do otwarcia estetycznego i różnorodności w sztukach performatywnych. Dobrą ilustracją tego trendu jest zatrudnienie tancerki i choreografki z niepełnosprawnością przez głównonurtowy zespół taneczny w Szwecji, Skånes Dansteater, co prowadzi do bardziej zróżnicowanej reprezentacji na scenie. Dzięki tym zabiegom organizacje w sztukach performatywnych czynią swoje wewnętrzne procedury bardziej dostępnymi. Wpływają one też na zmianę mentalności i praktyk w całym sektorze.
- W niektórych krajach wzrasta liczba współprac i partnerstw pomiędzy artystami z niepełnosprawnością i organizacjami powołanymi do ich wspierania, jak również pomiędzy powyższymi a organizacjami sztuki głównego nurtu. We Włoszech w wyniku projektu Europe Beyond Access powołano narodową sieć, zrzeszającą obecnie 60 organizacji.
- Poziom wiedzy i współpracy transgranicznej w postaci laboratoriów artystycznych, koprodukcji, konferencji i sieci (np. Klaster Europejski "Sztuka i Niepełnosprawność") również zwiększył się dzięki projektowi Europe Beyond Access i innym projektom i sieciom finansowanym przez Unię Europejską.
- Raport *Time to Act* pomógł rzucić światło na problem ograniczonej dostępności wiedzy na temat dostępności i inkluzji oraz tego, jak ten problem stanowi przeszkodę na drodze dalszego rozwoju. Kilka nowych inicjatyw zostało powołanych, aby się z nim zmierzyć. Ich celem jest wspieranie rzecznictwa i podnoszenie świadomości na temat znaczenia wiedzy specjalistycznej, co prowadzi do wzrostu gromadzenia i rozpowszechniania danych, jak również do budowaniu potencjału rozwojowego.
- Ogólnym efektem tych starań jest uczynienie dostępności i partycypacji zawodowej artystów z niepełnosprawnością bardziej kluczowym zagadnieniem programów politycznych, a przynajmniej w tych krajach, gdzie zostały podjęte skoncentrowane działania. Włoskie ministerstwo kultury uruchomiło pierwszy w historii program wsparcia ogólnonarodowych tournée artystów performatywnych z niepełnosprawnością. W Polsce dostrzeżono pewien postęp co do możliwości uzyskania finansowania dostępności na poziomie narodowym i lokalnym. W Szwecji działania podjęte w ramach projektu Europe Beyond Access, w tym raport *Time to Act*, wpłynęły na Regionalny Plan Kulturowy 2021-2024 regionu Skåne, który kładzie nacisk na dostępność i włączanie artystów i publiczności z niepełnosprawnością.

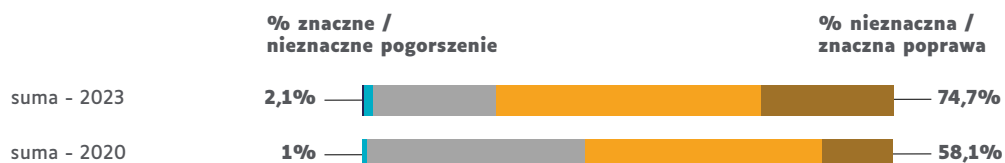
Zmiany w dostępności dla artystów z niepełnosprawnością w ostatnich 5 latach

Procentowo, w porównaniu z danymi z 2020: całkowity wynik, podział na regiony i podział na podstawie dostępności budżetów celowych

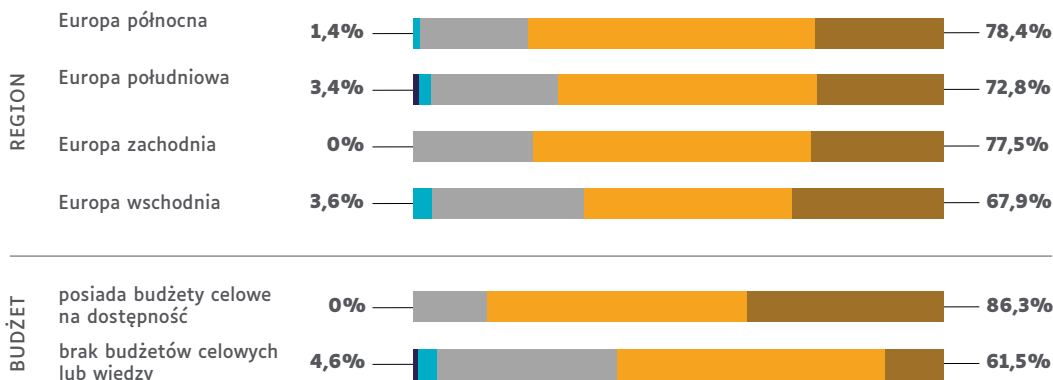
Czy dostępność dla artystów z niepełnosprawnością w państwa organizacji poprawiła się czy pogorszyła w ostatnich 5 latach?

● znaczne pogorszenie ● nieznaczne pogorszenie ● bez zmian ● nieznaczna poprawa ● znaczna poprawa

Porównanie lat 2020 i 2023

podział danych z 2023

Źródło: Opracowanie On the Move na podstawie wyników ankiety. Wyniki procentowe pomijają respondentów, którzy udzieli odpowiedzi "nie wiem".

POZOSTAŁE WYZWANIA

Raport zarazem rzuca światło na pewną liczbę pozostałych wyzwań i przeszkód, w tym poniższe:

- Dostępność miejsc pozostaje kluczowym wyzwaniem w wielu krajach. Bardzo często dokonuje się ulepszeń w dostępności, które skierowane są do publiczności, a nie do artystów.
- Brak funduszy dedykowanych dostępności i pełnej partycypacji zawodowej artystów z niepełnosprawnością, wynikający z nieobecności adekwatnych polityk, został również rozpoznany jako poważne wyzwanie w wielu krajach.
- Pomimo zaistnienia zwiększonej świadomości problematyki dostępności i inkluzywności, wiele pozostaje na tym polu do zrobienia. Zmiana mentalności, czy też zmiana kultury organizacji i instytucji sztuki na taką,

która przypisuje kluczową rolę dostępności, inkluzywności i partycypacji, jest sprawą przyszłości. Powinna ona dotyczyć wielu obszarów, między innymi: rewizji kanonów bądź narracji, włączaniu osób z niepełnosprawnością w proces decyzyjny, zapewnieniu otwartości instytucji edukacji wyższej na osoby z niepełnosprawnością.

- Konieczne jest również lepsze rozdzielanie odpowiedzialności w sprawach dostępności w organizacjach i w całym sektorze sztuk performatywnych. Powinno to pomóc przeciwdziałać tendencji do oczekiwania, że to artyści i pracownicy z niepełnosprawnością oraz wyspecjalizowane organizacje będą posiadały odpowiednią wiedzę i brały odpowiedzialność za wprowadzanie zmian.
- Poprawa dostępu do edukacji, opracowanie polityk tworzących środowisko sprzyjające rozwojowi bardziej dostępnego sektora sztuk performatywnych oraz poprawa dostępności danych pojawiają się jako inne wyzwania wymagające rozwiązań.
- Badanie obszernie wykazało istnienie znaczących różnic regionalnych na terenie Unii Europejskiej pod względem świadomości, wiedzy i zasobów potrzebnych do uczynienia sztuk performatywnych bardziej dostępnymi dla wszystkich. Organizacje i pracownicy sektora w Europie północnej i zachodniej posiadają lepszą wiedzę i są aktywniej zaangażowani w rozwój dostępności, inkluzywności i partycypacji niż ich odpowiednicy w południowej i wschodniej Europie. Niwelowanie tych nierówności za pomocą polityk na poziomie narodowym, regionalnym i lokalnym, jak również rola Unii Europejskiej i europejskich sieci i platform w tym procesie stanowią główny problem w perspektywie krótko- i średnioterminowej.

WNIOSKI

Raport zamyka lista spostrzeżeń, które podsumowują osiągnięty postęp i pozostałe wyzwania:

- Istnieją dowody na osiągnięcie postępów w kierunku większej dostępności dla artystów z niepełnosprawnością. Postęp jest powolny i odbywa się w złożony sposób, ale może zostać osiągnięty, o ile organizacje i pracownicy sektora pozostaną zaangażowani we wspieranie zmiany, a fundusze będą dostępne.
- Przynajmniej w niektórych krajach nastąpił wzrost świadomości w kwestii dostępności, zwłaszcza w kontekście zwiększonego znaczenia równości, różnorodności i inkluzywności. Proces ten jednak należy do długotrwałych, a bardzo często działającym na tym polu łatwiej jest identyfikować pozostające wyzwania niż opisywać zaistniałe postępy.
- Występują bardzo znaczące różnice regionalne na terenie Europy, które muszą zostać zniwelowane. Możliwości otwarte dla artystów z

niepełnosprawnością są znacząco różne w zależności od społeczeństwa, na co składają się dostępne zasoby, wola polityczna, zmiany w mentalności i dostępność wiedzy. Generalnie kraje Europy północnej i zachodniej radzą sobie na tych polach lepiej niż kraje Europy południowej i wschodniej.

- Projekty i inicjatywy finansowane ze środków Unii Europejskich wniosły znaczący wkład w podnoszenie świadomości problemów dostępności i partycypacji poprzez międzynarodowe prezentacje twórczości artystów z niepełnosprawnością, pomoc w budowaniu potencjału rozwojowego oraz przyczynienie się do powstania koalicji zaangażowanych pracowników i organizacji.
- Dostępność polityk i budżetów celowych czyni różnicę. Postępy poczyniono zwłaszcza w krajach, gdzie dostęp jest polityką priorytetową a organizacje posiadają budżety celowe na rzecz dostępności, inkluzywności i partycypacji.
- Informacja i wiedza pozostają kluczowymi kwestiami i muszą stać się dużo bardziej dostępne. Wiedza o tym, jak czynić sztuki performatywne bardziej dostępnymi dla każdego nie jest jeszcze dostatecznie szeroko rozpowszechniona. W krajach, gdzie jest ona dostępna, przyczynia się do wywoływania zmiany. Gromadzenie i rozpowszechnianie danych, budowanie potencjału rozwojowego i edukacja rówieśnicza, jak również transfer dobrych praktyk powinny być uznane za priorytetowe.
- Postęp nie przestaje być koniecznym, nawet w miejscach, gdzie osiągnięto pozytywną zmianę. Mimo, że raport ilustruje znaczący postęp w kilku krajach i organizacjach, czym należy się cieszyć, są to często sytuacje o małej skali. Nadal niezbędne jest wprowadzanie większych zmian poprzez dalsze angażowanie artystów i publiczności z niepełnosprawnością w procesie decyzyjnym, podkreślanie znaczenia edukacji czy zwiększanie zakresu działania dobrych praktyk.

Ogólne wnioski z raportu wykazują, że postęp został osiągnięty, zwłaszcza w krajach, w których organizacje, pracownicy z niepełnosprawnością i decydenci polityczni podjęli wspólne zobowiązania i aktywnie współpracowali przy wprowadzaniu zmian. Raport również dowodzi, że długotrwałe działania podejmowane w wielu krajach prowadzą do zmiany. W tym względzie finansowanie Unii Europejskiej w znaczący sposób przyczynia się do ich powodzenia. Tym niemniej postęp nie przestaje być konieczny nawet w miejscach, gdzie poprawa się dokonała.

Przekład: Piotr Mierzwa